Вукашин СИРОВИНА

УДК 908 Добој

Прошлост и насеља града Добоја*

ПРЕДГОВОР

Радећи већ неколико година на испитивању насеља у области Крњина, т.ј. у крају западно и северо-западно од Добоја, а имајући при руци потребну литературу, историску, етнографску и фолклористичку, издвојио сам из целокупног тог рада ову монографију, средио је као једну целину и пружио у првом реду, широј читалачкој публици. Ова монографија била би први покушај те врсте, т. ј. да се на основу досадање литературе, врела, те још мало сачуване усмене традиције, даде прошлост града Добоја. Није се претендовало на велику опширност јер то и није циљ књижице, а даље од почетка 20. века, изузев период 1914-1918 год., много се није ни ишло, јер би се онда много више простора тражило, а добило се не би готово ништа ново и интересантно. Коме сам се год обратио за неке интересантније и потребне податке и добио их, овиме се најлепше захваљујем. Особито сам захвалан г.г. Ђорђу Дакићу и Ферхат-бегу Даутбеговићу, старим уваженим добојским грађанима, од којих сам најинтересантније податке о насељу и пореклу становништва и др. добио. Примедбе темељите критике радо ћу чути и на њима захвалан бити. Литературу сам на крају књиге навео. У књизи "КРЊИНСКА НАСЕЉА" биће више расветљени порекло и старина православног народа у овим крајевима, па према томе и у Добоју.

Писац

У Добоју, јуна 1938.

---

* Дјело "Прошлост и насеља града Добоја" Вукашина Сировине, штампано 1938, аутентично је пренијето у овај број часописа.

I. Istoriski podaci i narodno predanje o prošlosti Doboja.

Među najvažnije spomenike srednjeg veka u severnoj Bosni, ubraja se i stari grad Doboj: (Castrum Doboj ili Dobuj.) Doboj leži na ušću Usore i Spreče u Bosnu, a na raskršću puteva i železničkih pruga: Doboj-Brod-Sarajevo, Doboj-Tuzla i Doboj-Teslić. Nalazi se u staroj oblasti Usori. Grad je dobio ime po mnogim bojevima u dolu ispod tvrđave. "do-boj". Taj do je dolina reke Bosne s njene leve strane, ispod starog grada. Pre jednog veka Bosna je tekla ispod samog grada. Donje čaršije nije uopšte bilo. I danas kad su poplave, ona se vraća u to svoje staro korito i plavi novu donju čaršiju. Pogrešno je etimološko tumačenje reči do boj, izvedeno iz "do boj", po tur. "džebana", fr. depot: što označava stovarište, magacin n. b. turske municije u vojničkoj tvrđavi. Ovo mesto bilo je odavna strategijski važno i kao raskršće dolova pomenutih reka i zbog svog prirodnog položaja, t. j. smeštaja brežuljaka, koji se uzdižu na ušću Usore, a na levoj obali Bosne. Ti brežuljci su prirodni čuvari dolova na kojima su se od davnina mnogi ljuti bojevi bili. Još u bronzano doba bilo je jedno naselje na brežuljku, na kome je bio prvi stari grad. To se utvrdilo po nalazima. I u rimsko doba to je mesto bilo nastanjeno. To svedoče i natpisi nad grobnicama vojnika, koji su ovde bili. U doba kada su Sloveni došli u Bosnu, bilo je ovde bojeva. To se zaključuje po grobljima, koja su bez sumnje, nastala u ratno doba, a bilo ih je ceo niz na toj humci, koja se zove "Crkvina". Danas je na tome mestu jedna vila, a ispod nje kamenolom, na pruzi Doboj - Teslić, a između stanica Doboj - Karuše. Na tome brežuljku bio je prvi stari grad, Doboj. Bile su tu ruševine i neke stare crkve, gde je nađena i časna trpeza i prenešena u crkvu miloševačku, gde se i danas tamo služi. Poznato nam je da su najstarije hrišćanske crkve u Bosni sagrđene ili na samim rimskim zidinama, ili u neposrednoj blizini ruševina rimskih naseobina. Narodno predanje kaže da je od grada Doboja vodio kaldrmisan drum u pravcu Odžaka, u selo Pećnik, k "manastiru". Taj drum narod zove "despotov", jer da je njim češće silazio iz Doboja u manastir (u Pećnik) dobojski despot Vuk. U tome selu Pećniku postoje i danas ruševine tog manastira. Zidine su 1854. godine razvalili neki odžački bezi, i kamen odvezli za gradnju svojih kuća. Zaključuje se da je manastir u Pećniku stara građevina, jer u selu je danas gotovo sve katoličko stanovništvo, pa razmeštaj stanovništva u ona vremena, bio je u Posavini drukčiji. Narodno predanje kaže opet na jednom drugom mestu, da je pomenutim drumom dolazio u Pećnik iz Doboja despot Maksim, brat despota Vuka (?). Ostatci ove kaldrme isprekidani, između Doboja i mana-

stira u Pećniku nalaze se još i danas. Sudeći po ovoj vezi, koja je postajala između Doboja i pomenutog manastira, moglo bi se zaključiti, da su ovaj manastir, u stara vremena podigla vlastela grada Doboja. Ovako kaže narodno predanje, a ono ima pomalo istoriske podloge. Iz istorije znademo da se Vuk, od 1456. UGROFIL, nalazi sa Ugrima u Bosni, u oblasti Usori, pa i u Sarajevu. Godine 1480. on ratuje protiv sandžaka Dautbega u Bosni, ispred Matije Korvina, a u društvu sa hrvatskim banom Ladislavom od Egervara i Petrom Dočijem (Dojčin). Dolazi sve do Sarajeva i pali tri dana tamo. U bojevima kod Jajca opevala ga je i narodna pesma (O "Vuku Jajčaninu"). Kralj bosanski Stefan Tomaš težio je da spoji Bosnu sa Srbijom (1458) pa je oženio kraljevića Stefana Tomaševića despoticom Jelačom. Vukova žena bila je Varvara Frankopanova. Vuk je umro 1485., a Đorđe (Maksim vladika) njegov sinovac zakaluđerio se je 1495. i umro u Krušedolu 1516. god. Verovatno da su Brankovići Doboj i ove krajeve držali u drugoj polovini 15. veka.

U srednjem veku napuštena je prva dobojska tvrđava. Sazidana je druga nešto dalje severno, na kršu koji je mnogo udobniji i podesniji za odbranu. Ta utvrda je današnji dobojski grad. Sudeći po ostatcima, ova druga tvrđava postala je oko 15. veka. Spada među one gradove, koji nam prikazuju poprečni tip ratnih utvrda ovoga veka. Oblik mu se prilagodio obliku glavice, na kojoj je zidan, a jezgra grada nalik je na duguljast trokut, čija je osnovna strana, zaštićena dovoljno primernim utvrdama, okrenuta prema onoj strani, od koje se može najpre nadati naprijatelju, a to je sever. Uz tvrđavu je osamljeno sazidana barutana i "džebana" (depoi).

Prvi put u istoriji Doboj se spominje 1415 g. za vreme građanskog rata u Bosni. Te godine, na zapovest Sigismundovu, krene u Bosnu ugarska vojska protiv kralja Ostoje. Jedan dio te vojske, na čelu sa Ivanom Konjarom, pada pod Doboj u Usori. Od toga vremena, gotovo kroz tri veka, nema o Doboju spomena. Tek koncem 17 veka, a godine 1697. posetio je princ Eugen Savojski, na prolazu za Sarajevo, svojom vojskom i Doboj. Pukovnik Kiba dopro je do Doboja, spremajući vojsci put, pa se 14 oktobra vratio u Kotorsko do dolaska princa Eugena. U Doboju se Turci spremahu za odbranu. Ratni savet u Kotorskom zaključi da se Kiba vrati pred Doboj sa predstražama, koje su vodili baron Rit i kapetan Gride sa 100 konjanika Pukovniku Montekukolju sa 400 konjanika, koji je nastupao za predstražama, bi naređeno da zauzme Doboj dok ne stigne glavna vojska. Zorom 15 oktobra, krenu vojska prema Doboju ne našavši nikakvih zapreka osim loša puta "kojim još nikad nisu kola prošla". Stigavši u dobojsko polje vojska se utabori blizu ušća Usore za sigurnost,

namesti na jednom bregu bateriju od šest topova, a na drugom dva havana. Turci zatvoreni u Doboju, zamole 16 oktobra, pre nego što je puška pukla, da se predaju. Princ Eugen im to dozvoli uz uslove, da se svi muški, koji nose oružje bezuvjetno predaju, a žene i deca da mogu slobodno ići u koje drugo tursko mesto. U Doboju nađe princ Eugen samo osamdeset oružani ljudi, na čelu sa pet aga. U gradu ne nađoše ništa osim nešto stoke, mali top, mali havan, pet buradi praha, pola tolkio olova i četiri barjaka. Tako pade Doboj 16 oktobra 1697 g., a sledećega dana predade se i grad Maglaj.

Doboj se opet spominje na početku 18 veka, u istoriji austro turskih ratova. Kada je general Petraš zauzeo Brod i Derventu, posla kapetana Udvareljia na Doboj. Tvrđavu je branilo oko 1000 momaka turske posade. Udvarelji popali i zauze varoš i tvrđavu (1718), ali je bosanski namesnik Osman paša Defter - emini, nasljednik Numan paše, opet povrati. Požarevačkim mirom (1718) austriska granica pomače se severno od Doboja, prema Savi.

Mnogo bojeva oko Doboja bilo je prilikom okupacije Bosne 1878 godine. Mnoga vojnička groblja u Doboju i okolini svedoče nam o tome. Za gerilski rat oko Doboja Bosanci su skoncentrisali 7000 ljudi. Prema statistici austriskog generalštaba, austriski gubitci kod Doboja iznosili su 35 oficira i 992 vojnika. Borbe su se vodile 15, 16, 19, 23, 26, 30 augusta i 4, 5, 6 i 15 septembra 1878 god. Gubitci se odnose na 20 diviziju generala Saparija čije je pomoćnik, general Šmigoc, ranjen kod Doboja. Ova divizija koja je prešla Savu kod Šamca i imala zadatak da pacificira Posavinu istočne Bosne i da se kod Doboja sjedini sa 6 divizijom (glavnokomandujući Filipović), najviše je stradala. Na nju je napadao pljevaljski muftija Vehbi ef. Bila je opkoljena i otsečena od 6 devizije, koja je već otišla uz Bosnu prema Sarajevu. Da joj nije došla u pomoć, u pravo vreme, preko Save novomobilisana 4 divizija, za Austriju bi nastale nedogledne posledice ovako lakomislene okupacije, ili bi ceo 13 korpus bio otsečen od Austrije i zatvoren u Bosni. Ova 4 divizija primila je i rešila bitku kod Doboja 4 septembra 1878 g., rasturivši ujedno ustaše kod Tešnja i zauzevši istu varoš i tvrđavu tog istog dana (general Pistory). Ne treba zaboraviti da je Bosna nasuprot okupaciskoj vojsci od 72.000 ljudi, izbacila na front, a u svojoj zemlji, 93.000 ljudi. Zato je Austrija pored 13 korpusa: 3, 4 i 5., dakle, umesto 72.000 ljudi, 262.000 ljudi. U bitkama kod Doboja i u Posavini, 20 divizija generala Saparija izgubila je najviše: 50 oficira i 1.500 vojnika (20% svoje jačine.) Okupacija Bosne koštala je Austriju za šest nedelja operacija, u 68 borbi sa Bosancima, 178 oficira i 5.198 vojnika.

"Како су Аустријанци окупирали Добој"

Извидница побијена код Маглаја - празна општинска каса и свечаност приликом њене предаје.

Навршује се 50 година од дана када су на Берлинском конгресу европске велике силе одлучиле о судбини Босне и Херцеговине, а аустро угарска монархија окупирала ове провинције.

Сећам се добро, на дан Св. Илије, 1. авуста 1878 г., беше тмуран дан, киша ситна као магла росила је.

Тај дан славио је крсно име добојски грађанин и трговац Јово Недић. Кућа му беше на хумци, онде где је сада кућа г. Милана Бањца, жељезничког чиновника. У Добоју није било Српске цркве ни свештеника.

Око 9 сати пошао је мој отац да честита славу Јови Недићу, па пошто је у њега било и деце, повео је и мене. Сећам се као да се то данас догађа: На сред собе стајала је већ постављена софра. На софри горела је воштаница, а око ове поређана разна јела.

Добивши комад сира, неколико ђуфтета и парче хлеба, изашао сам сам са децом пред кућу, ту појео ово, а онда смо се удаљили од куће и ћаскајући сишли на цесту.

Како је кишица сипала и магловито време било, није се на неколико метара удаљености могао распознати човек. Кад наједаред учини ми се, да видим неке људе на коњима. Ишао сам још неколико корака даље и познадох, да су заиста - али сасвим непознати људи, на коњима, са исуканим сабљама у једној, а револвером у другој руци. Најпре два, па мало даље два, па четири, па више и онда много. То је могло бити ондје где је сада мушка школа.

Потрчасмо као без душе, кући и пошто се говорило, да ће доћи Швабо, да ће бити окупација, завиках из свег гласа још са кућњег прага:

"Ето, Швабе долазе"!

И испричах на брзу руку шта сам видео.

Пошто је међутим био дошао на славу и Митар Станишић, Јово Јефтановић и Илија Емеција, то су се почели саветовати, шта да раде па су закључили, да пођу сви онако пред војску, да се команданту пријаве и поклоне. Пошао сам и ја уз њих. Они наравски, ведећи први пут страну војску, нису знали ни ко је

војник и ни ко официр. Све је било - господин, поскидали смо сви фесове и са рукама на појасу поздрављани:

"Добро нам дошли браћо" и т. д.

Прва два војника коњаника - говорили су добро српски - рекоше: "Идите даље, тамо је наш командант".

Пошли смо можда 150 метара даље и збиља, ту нас заустави један господин са чудноватом капом, а низ леђа му виси постављен капут. То је било пред ханом Авде Чаушевића.

"Ви сте пошли сигурно до мене", рече тај господин, пошавши неколико корака пред нас. Ми смо се дубоко поклонили и старији рекоше:

"Јесмо господине. Нека сте нам добро дошли и у срећан час"!

Онда су се сви руковали и на питање, како се који зове, рекли своја имена. Командант је онда казао, да се он зове Вучетић, да је капетан, да иде да извиђа, јели свагде мир и ред, да се пред војском не треба бојати, јер царева војска неће ником: ко буде миран ништа на жао учинити.

Међутим почели су долазити и други грађани, и Срби и Турци па су били питани, како је стање у Добоју и околици на шта су ови одговорили, да за Добој јамче, да је мирно и да се неће нико царевој војсци против стати.

Капетан је питао даље, шта се мисли, како ће бити при даљему продирњу према Сарајеву, на шта му је одговорено, да се то у Добоју незна.

Тих војника - хусара - могло је бити око 150. Тај дан преданили су у Добоју и преноћили, а сутра рано отишли даље према Маглају, где су били дочекани ватром и потучени, тако да их се тек неколико живих вратило, и то неки на коњу са седлом, неки без седла, а неки и пешке, неки са капом на глави а неки и без капе. Било је и рањених који су могли да измакну.

После неколкико дана почела је пролазити војска свију редова у масама.

У Добоју је остао један батаљон од 79 пешадиског пука Јелачића. То су били Личани. Официри су им били: Капетан Рабатић, Касумовић, алавања, и Чичерић. Нижи официри били су: Радуловић, Прибанић, Трбуховић и други. Командант се звао: Кострешић, био је мајор а у Добоју произведен за потпуковника. (Видио сам га 1898 у Пешти, био је тада фелдмаршаллајтнант.)

У Добоју је до окупације била нека врста среске испоставе,

"Мудират". На челу тога мудирата био је мудир. Окупција је затекла на томе положају Шемси Ефендију, Арнаутина. Био је поштен и миран и ја се не сећам, да је за ово време, око 3 године, што је овде био, коме ма шта нажао учинио. Био је помало турски писмен, српски је добро говорио.

У години 1876 или 1877. основане су у Босни и Херцеговини општине (беледије.) У ту прву беледију изабран је био и мој отац те је био сукључар општинске касе. Беледија је била у истој згради и соби у којој је и мудир имао своју канцеларију, а то све у једној малој собици у кући угледног и честитог Османбега Капетановића. Општинска каса беше један обичан сарајевски зелено обојени сандук са једном бравом на кога су метнуте још две браве те је био по свима прописима са три кључа, од којих су два била код Муслимана а један код Хришћанина.

Не сећам се, у коме је месецу 1879 године дошао у Добој први аустриски грађански чиновник да прими грађанску власт. Дотле беше сва власт у рукама војске, која се бринула и радила чисто војничке ствари. Овај први окупаторски чиновник звао се Ливиус Дубошевић. Командант места позвао је мудира као и општинске одборнике, да дођу у мудират и да донесу кључеве од општинске касе, јер се има предати сва власт ново дошломе чиновнику. Па како је мој отац тада био болестан и отсутан из Добоја, то сам ја однео кључ од општинске касе и био присутан кад је последњи отомански чиновник Шемси Ефендија предавао власт у руке првоме аустрискоме управном чиновнику Ливиусу Дубошевићу.

Сећам се добро свега. Собица је мала, ниска и мрачна. У једном ћошету мала сећија са асуром, а преко асуре ћилимче. О зиду виси једна обична торба. У другом ћошету опет нешто сећије и сандук - општинска каса.

Пре него што се је извршила предаја, изговорио је нови управни чиновник неколико речи, како је он послат да заведе модеран начин управе и обећавао је да ће се трудити, да као први аустриски чиновник покаже, да је Аустрија дошла да заведе ред и мир и да ће народ бити задовољан новом управом.

Онда је Шемси ефендија одговорио:

"Е фала ти господине, на таким лијепим лакрдијама и ево ти ове торбе. Ту су царски фермани и друге књиге, (писма, акта), па нека ти је хаирли ако Бог да".

Онда се прешло на предају беледије-општине. Отворили смо сандук, касу, и ту нашли потпун ред и празнину.

Присутна два Муслимана правдали су празнину касе, пошто, од када је беледија основана, није у касу ушла ни једна пара.

Ђорђе Дакић,
полициски чиновник у пензији.
"ПОЛИТИКА"
1-8. 1928. год.

А Добоју Аустријанци нису никад више веровали. Од окупације па све до ослобођења, 1918 године, они у Добоју држе свој стални гарнизон - један батаљон војске.

Аустријанци су године 1878 затекли Добој као малу касабу, у свему филијалу Тешња, настањену претежно муслиманским домаћим елементом. Било је и православних Срба, досељених Тешњака, те врло мали број римо-католика. И једни и други бавили су се трговином и занатима. У политичком погледу, Добој је био мудирлук тешањског кајмакамата (испостава среза тешањског.) То је био и за цело време аустриске управе и остао све до недавна, кад се нагло развио и постао самостално среско место.

Добој није, како многи мисле, град, неког "легендарног" од ДобојаУје. Није тај Мујо постојао нити је био у Добоју, нити је Добој био његов. То је шира легенда о борби, кроз пет векова, Турчина и Србина. Мујо (Турчин) насрће на Србина, који му мисли и одговара. - Стани мало од боја Мујо и ми коња за трку имамо"! Не дакле од Добоја, него од боја, од мегдана. Наш народ има обичај да олакшава себи, на свој начин, изговор многих речи и реченица тако, да им одузима или додаје поједине самогласнике и сугласнике. Тако је и овде себи олакшао изговор у речима од боја додвши ономе од, једно о. Тако је испало одобоја.

Има у Босни још један Добој. То је село Какањ-добој, данас рудник, на прузи Лашва-Зеница. И ту су се у време окупације, 1878 г. бојеви били.

Културне, економске, привредне, те верско просветне прилике у Добоју, од најстаријих времена, до почетка XX века.

Крај око Добоја од старина је, још у и предисториско доба, био насељен и важио као привредно трговачки и економски цен-

тар северне Босне. То је остао све до данас и у томе правцу нагло се све више и више развија: И данас у околини његовој има остатака старих рудника пирита. Пре 5 год. у селу Становима, на огранку Крњина, званом Порин, наишло се на неко старо насеље и руднк пирита, те млетачки новац. Унапређење пољопривреде, усавршавање занатства, развој трговине и примитивне индустрије, датирају из римског доба и благодарећи природном положају Добоја, раскрсници важних путева, напредују све више и више током времена кроз цео период средњег и новог века и достижу своју кулминацију у XX веку. Истина, за време турске владавине, као економско привредни и верско просветни центар овога краја, био је стари Тешањ, град усорских војвода Вуковића. Његова филијала био је Добој. Тешањски Срби трговци имали су у Добоју своје, већином празне, затворене магазе. Свакога петка би долазили са еспапом у Добој, отворили магазе и подмиривали сеоски свет, који би из околине долазио у Добој на пазар. Петак као пазарни дан, још дакле у турско време, одредили су за Добој тешањски трговци. Тешањ је био и центар привредног живота овог краја. Сви занати цветали су у Тешњу. У Добоју немамо занатлија. Никад несмемо да губимо из вида чињеницу, да је Добој био само војничка посада. Чак и главни, поштански и каравански пут, пут из Тешња за Брод није ишао преко Добоја, него из Тешња преко села Станова на Дервенту и Брод. Добојска тврђава била је заштитница тешањског града и будан чувар долине Босне и Усоре и ништа више. Готово све до окупације 1878 године, само петком се у Добоју куповало и продавало, у Добој долазило и послове сёршавало. Другим данима Добој је био мртав. За време аустриске управе, доласком сталног аустриског гарнизона у Добој, грађењем жељезничких пруга, путева, отварање фабрике шећера у Усори, Добој почиње да се насељава и да се развија самостално у свему. И у културном и у верско просветном погледу Добој се развија тек у време Аустриске управе. За сав православни народ у области планине Крњина, једина црква и једина школа, биле су у Тешњу. (од године 1835) где је било и седиште окружног проте-свештеника и учитеља, за цео овај крај. Тако је у главном, било и са добојским муслиманима. И они су у верско просветном погледу били упућени на Тешањ дуго времена. Године 1883 видимо да је православна општина у Добоју јака и

бројна, јер те године може да подигне и издржава своју школу и учитеља (Први учитељ био је Ристо Јокановић, доцније свештеник.) Тад је општина подигла и своју црквицу. Парохију је добила 1886 год. и тада се посве оцепила од Тешња. Први свештеник био је Ристо Јокановић (1886-1893.) Њега наслеђују: Јован Врањешевић (1902-1911), Славко Трнинић (1911-1921) и Љубомир Дучић (1921 до данас.) Добојска парохија имала је врло велику територију, готово целу област Крњина. Та се цела област године 1911 отцепила од добојске парохије и основала своју самосталну парохију буковичку, са седиштем свештеника у Вел. Буковици, близу Добоја. Ту су сељаци још 1895 год. саградили цркву, а 1905 школу. И ако је било врло потребно, ранијем неком оснивању добојске парохије и црквене општине, противили су се Тешњаци а и буковичке добојлије. Аустриске власти су ипак посве запречиле отварање српске школе у Буковици. Она је отворена тек 1919 године.

О римо-католицима у Добоју имамо следеће податке: Из "Вјесника добојске жупе" (1936) износимо ово:

Прије г. 1896. добојски је територ пripадао жупи у Сивши. Као самостална жупа основана је 1. IX. 1896. Први је жупник био сада покојни Никола Ђебић. Жупниковао је 11 месеци. Нашао је 4 старе војничке бараке. Морао је становати са својом мајком у муслиманској кући. Кирију су му за два месеца плаћали жупљани, а касније сам. Сељацима је у то вријеме било криво, што су отцепљени од Сивше, па су се сустезали од давања. Бојали су се људи градити цркву и жупски стан. На Сивши је то све било, макар и слабо. Домаћих грађана није готово ни било. Странци већином радници, занатлије и бескућници, нијесу у први мах имали какову живљу свијест о припадности жупи и о дужностима према цркви и свом свећенику.

Други жупник био је Иван Папић, сада: жупник у Брусници код Б. Брода. Он је поправио бараке и уредио их за привремени жупски стан и цркву, набавио нешто црквеног руха, купио у Миљковцу "Муратовку" (25 дунума) и "Крчевину" у Барама (6 дунума). Почео је и довлачити камен за цркву. Њега је наслиједио Еуген Твртковић. За његова времена саградио се је у главном садашњи жупски стан према нацрту оо. Траписта.

Иза њега концем године 1902. дошао је преч. г. Петар Ајвазовић, који је остао најдуље, све до рујна год 1933. дакле преко

30 година. Он је са својим жупљанима ријешио разне потешкоће, што их наслиједио, довршио жупски стан, а до г. 1910. и садашњу жупску цркву, комплетирао доста богату ризницу црквеног суђа и руха. За његова времена саграђена је и у Грачаници врло лијепа капелица, г. 1922. Он је на овој осјетљивој точки предеверао и свијетски рат, па је морао једно време држати на стану генерала Потиорека, јер је у Добоју дуље времена имала сједиште и "Оберкоманда".

Преч. Ајвазовића наслиједио је садашњи жупник Др. Драгутин Камбер у рујну г. 1933. За његова времена поправљен је жупски стан, подзида црквеног дворишта и ограда. Хрватска жена направила је присечну клупу, набављен је велики оргел--хармонијум, у селима су подигнуте 4 лијепе капелице и саграђена је чврста штала.

Римокатоличке породице у Добоју 70 тих година прошлог века, по казивању г. Ђорђа Дакића биле су ове:

На Шушњарима живео је око 1875 неки Илија "Карантан", економ. Спомињу се тад у Добоју још ови: Ника Челан, дунђер, Перо Челан, економ, Стипо Терзија, Анто Згађо, терзија, неки Ивић кавеџија и Иво Лукић, кочијаш. Више старијих католика немамо у Добоју.

Muslimansko stanovništvo.

Da bi ispitali poreklo najstarijih porodica u Doboju, moramo se osvrnut čak tamo na doba sultana Mehmed-Ef-fatiha. i bosanskih sandžaka Gazi Husrev bega i Daut bega, dakle u vreme osvojenja Bosne i pada Jajca 1525 godine, na vreme pada srebrničke banovine, čije je sedište nekad bio Tešanj pored Srebrenika, na vreme provale Turaka u austrijske i ugarske zemlje, uopšte na ceo period, koji obuhvata vreme od konca 15 pa sve do konca 16 veka. Posle Mehmedovog osvojenja Bosne, odnosno Husrev begova osvojenja Jajca, bosansko autohtono stanovništvo, vlastela i seljaci, iseljavaju se u susedne zemlje. Koncem 15 i tokom celog 16 veka, ove krajeve naseljavaju južnjaci. Dakle, nemožemo naći muslimanskog autohtonog stanovništva ovde. Ono je poreklom ili iz Azije, iz Turske ili odande, odakle su bosanski sandžaci Gazi Husrev-beg i Hasan paša Predojević, Sokolovići (Ferhat-beg) i dr. Hercegovci, bosanski namesnici. Za najstarije porodice u Doboju smatramo one koje sa sultanom Mehmed El Fatihom dolaze u Bosnu u drugoj polovini 15 veka. One su azijatskog

porekla. Tako npr. Dautbegovići, koji svoje poreklo izvode iz Indije. Nisu li oni potomci bos. sandžaka Daut-bega, koji je 1480 provalio u austrijske i ugarske zemlje, gde je bio potučen od Stjepana Zapolje?. Ta njegova provala u Ugarsku izazvala je Matiju Korvina, da provali u Bosnu, na Jajce i Sarajevo, na čelu sa vojskovođama Ladislavom od Egervara, Petrom Dočijem, i Vukom Grgurevičem. Čini se da su tih godina, prebegli iz Budima Grome (Mehmedaga Gromo iz Budima) ili nešto docnije. Grome će biti slovenskog porekla, od Priboja-Hajdarevići-Gromile, posle u Dobrunu, Hercegovci. Od njih su Mulalići, Memiševići i Vejsilovići. Od Dautbegovića, dakle neslovenskog porekla, biće da su Begovići, Mehinagići i Husagići, begovske porodice, koje su držale Srp. Grapsku i tamošnjoj crkvi zemlju poklonili. Nadalje, Hadži-Numan-begovići, koji su nekad držali krnjinska sela Bukovicu i Grabovicu. Azijatskog su porekla Barjaktarevići i Topčagići (Hodžinska porodica), Porobići (Širbeg Porobić) iz Dervente su. Čift im je bio u Trnjanima. Starinom su iz Popova, u južnoj Hercegovini. Kapići, od kojih su Hađimujagići iz Dervente su, no starinom Hercegovci, Dizdarevići (Ganibegovići) od Banje Luke su (držali Štrpce). Starinom bi oni mogli biti Dizdari od Dobruna, od kojih su i Miljkovački Džanani, te kako izgleda svo muslimansko stanovništvo u Jelahu i okolici, jer i tamo u Dobrunu ima Jelah. Turkići (Hadžikadunići) od Slavonske su Požege. Avdići iz Stanić Rijeke, Škapuri Tešnjaci, starinom Hercegovci, odnosno od Skadra. Mujičići su Hercegovci. Spahići i Bahtići su od nekih spahija, Bešlagići neke veće vojničke age (Aga nad pet aga). Biće da su od gradske vojničke posade zaostali, kao i Kapetanovići. U Doboj naseljavaju još mnogo njih iz Miljkovca, Makljenovca, Karabegovca, Begovića, Čifčija (Čifčije su Hercegovci, kmetovi Zaimovića iz Tešnja "Ere"). Poreklo i starinu ovih naselja tražimo na jugu, dakle u Hercegovini i Crnoj Gori. "Krnjin" je gazi Husrev-begov vakuf. Gazi Husrev-beg, unuk Gafurov, osnivač Sarajeva, prolazio je ovuda i ratovao 1536, a za bos. sandžaka došao je 1521. Istoričar Bašagić tvrdi da je porodica Husrev-begova poreklom iz Travunije, negde oko Trebinja i da je Radivoj, stric njegov, (sin Ferhat begov) živeo u Trebinju i bio knez. Nije isključeno da je ovaj bosanski valija u 16 veku doveo sobom i naselio ovuda svoje zemljake, tešanjske begove i kmetove njihove po Krninu. Velika Većina ovih kmeta dolazi pre nekih 250 godina iz Rosulja u Krnin, slavi Đurđev-dan, naseljava Posavinu, do Broda, a znamo da su starinom Drobnjaci. Ima u Bosni drobnjačkih porodica sa prezimenom Gafur, dakle imenom Husrev-begova deda. Istoričar g. Skarić spominje u jednoj raspravi o poreklu pravoslavnog stanovništva u severo zapadnoj Bosni da

se u vreme Husrev bega vode ljuti bojevi oko Jajca i drugih gradova na Vrbasu i Plivi. U tim bojevima učestvuju Srbi ovoga kraja kao graničari. Moralo je biti nekih jačih veza između Husrev bega i porodice Gafur. Gafuri slave Đurđev-dan krsno ime drobnjačkog plemena. Nar. tradicija, doduše pogrešno tvrdi, da je Husrev-beg poginuo u Drobnjaku. Radi toga se nameće pitanje, nijesu li Gafuri i Husrev-begova porodica iz Drobnjaka.

Morali smo se osvrnuti na ovo poreklo pravoslavnog krnjinskog elementa zato, da bi ga doveli u vezu sa poreklom muslimanskog stanovništva u Tešnju, kao begovata ovog Gazi Husrev-begova vakufa i na poreklo dobojskog muslimanskog stanovništva poreklom iz Tešnja. Dakle, poreklo i starinu muslimanskog slovenskog elementa tražimo u Višegradskom starom vlahu-Dobrunu, i dovodimo ga u vezu sa Sokolovićima, bos. namesnicima, ponajviše Ferhat-begom banjalučkim a docnije budimskim pašom, nadalje u Drobnjaku i Hercegovini, i dovodimo ga u vezu sa Gazi Husrevbegovim vremenom ovde. Mislimo da smo ovim, u glavnome rešili pitanje starine i porekla muslimanskog stanovništva u Doboju i njegovoj okolini.

Prva džamija podignuta je u Doboju u vreme sultana Selima, dakle u prvoj polovini 16 veka.

Насеља и порекло православног становништва у Добоју

Наш православни народ у сев. западној Босни није аухтотон, него је дошљак са југа у 16. и 17 веку. Приметили смо да један његов добар део у 15 веку сели из Херцеговине у Далмацију, а из Далмације у западну Босну , па тек се некако почетком 18 века размешта у овим крајевима, формира насеља ова данашња, после куге од 1731 год. Ова сеоба са запада у ове крајеве односи се поглавито на породице које славе светог Николу, св. Трифуна, св. Луку, св. Стефана, и св. Марка. Планинци - сточари, који сви славе св. Симеуна, силазе с планина овамо на презиму, па овде се стално задржавају. Њихово порекло доста је тамно, јер одавна насељавају област Влашића, али биће да су потомци хумских сточара, Катуњана, којима би донекле и Никољштаци могли припадати, и ако им старину тражимо у Кучима и Братоножићима у Црној Гори. Трговачки сталеж даје требињска област. То су Шумањци, Требињци и Поповци. Они су трговали по већим местима у Босни у 17, 18 и 19 веку, у Сарајеву, Тешњу, Бањој Луци, Тузли, Мостару и т. д. Добој, филијала

Тешња у свему, сматра се у 19 веку филијалом његовом у погледу насеља првих српско православних породица. Велика сарајевска трговачка кућа Јелић-Угреновић старином из Браног дола у билећком крају, орођена са модричком одн. добојском породицом Николић-Лалић, има своју филијалу у Тешњу. Њу воде Танасићи. (Видаковићи)?.) Један Видаковић, син Атанасијин, орођен је опет са сарајевском трг. кућом Будимлића. Танасићи опет имаду филијалу у Добоју где се један, Симо овде стално пресељава 70-тих година прошлог века. Јефтановићи (старином из Пиве), још у 18 веку досељени из Тузле у Сарајево, имаду радњу у Жепчу, коју води њихов помоћник Јово Костић Јефтановић. Тих година били су добојски становници још и ови: Игњат Трифковић, из Чечаве пекар, доселио из Тешња од Туралића радње, 60 тих година пр. века, Илија Пејић, пекар, Митар Недић, столар-дунђер, Јово Недић, бакалин, зв. "Сјано", Митар Станишић, бакалин, Пејо Марковић, рабаџија, Кршија Недић, мљео и тукао со, неки Малишан Терзија и неки Гавро. Као стални добојски трговци доселили су се из Тешња, посве око 1876. Симо Дакић син Дамјана, Даке Симића. Од њега су Ђакићи. Пореклом Црногорци-Дробњаци. Дамјан Дако Симић, доселио се из Црне Горе у Тешањ са Митром Јовановићем "Црногорцем", те су се оба оженили у Тешњу од Митровића. С њима је заједно доселио и Божо Петровић "Каурин". Сви су они имали у Добоју и пре своје магазе. Тад је дошао од Танасића и Ђорђо Спасојевић у Добој, родом из околице Тешња. Код Симића у Тешњу био је Перо Свјетлица, родом из околине Бање Луке. Из Тешња је прешао у Добој и Херцеговац Пјанић, те Бокољић Перо-бањалучанин истих 70 година пр. века. По најстаријој Добојској Матици умрлих закључујемо да су живели у Добоју и рођени: Кршија Недић око 1808, Митар око 1828, Илија Пејић око 1800. Неки Димић Михаило и Јован Маглајац живели су око 1833. Димићи су Цинцари са севера. После 80 тих до 90 тих година пр. века спомињу се у пом. матици Маринко (Гојковић) из Зовика (Брчко), порекла би дакле био цинцарског, одн. румунског. Милетићи (Милован и Мара), Дамјановићи, Васо Ћеклић, Марко Варшић, Давидовић из Шапца, Петровић (Ћеклић) из Сарајева. Ови би могли бити старином Ћеклићи-Лутовци из Пипера у Црној Гори. Славе Аранђелов-дан. Станојевић Микичић, Раде Вукојевић, пекар из Високог, Алекса

Бугарин-Васкрсић. Такођер у последње две деценије пр. века досељавају у Добој: Из Тешња Трифко Дучић, гостионичар. У Тешњу му је остао брат Мијат. Ови су старином из Љубомира у јужној Херцеговини. Славе Никољ-дан. Петар Ђурић из Пакленице код Маглаја, Ивановић из Чечаве, Са северо источних страна су Николић-Лалић из Модриче као и Ставрић, грчког, односно цинцарског порекла од (Битоља), Кондићи су из Осјечана (грчког порекла), Брујић и Јеловац, Личани као и Вукобратовић, славе одн. преслављују Св. Николу. Још су новији поред поменутих Шукуљевићи или Шкуљевићи из Брчког, славе св. Марка. Шкуљевићи су позната Херцеговачка породица. Трговци су у Дубровнику, Трсту, Мостару, било их је и у Србији код Кара-Ђорђа. Незнамо дали су једна породица са овим Шукуљевићима. Порекло најстаријих и старијих породица до конца 19 века, јер у 20 век не улазимо, у главном је црногорско и херцеговачко, судећи, по именима и крсним славама, онда нешто цинцарско (они од Посавине и преко Босне) те аутохтоно илирско-арбанашко оних из Чечаве ("Чеч"-арбанашки кланац). Чечава или Чечево спомиње се овде у 14 веку а такођер има "Чечево" на алб. граници у Васојевићима те у јужној Херцеговини. Овд. Чечавци "Шпице" од оних су у Пазару, славе св. Јована. Никољданци су са зап. страна и Далмације, Ђурђевњаци су Црногорци - Дробњаци, Илињштаци из јужне Херцеговине. Који славе Арханђелов-дан од Пипера су старином и т. д. Дакле, у главноме, по крсним славама би старину и порекло овако извели, али не треба заборавити и то, да наш народ мења славу, па временом, уместо славе узме преславу-прислужбу. То чине особито Кучи и Братоножићи (Црна Гора), који славе св. Николу, а преслављују летњу св. Петку, онда Дробњаци, који често преслављују св. Николу, док им је права слава Ђурђев-дан. Св. Јована славе старинци из Рашке, Сјенице, Скопске Црне Горе, они из Пиве и источни и јужни Херцеговци. Често се узимају славе својих газда, онда, женске прислужбе, славе селишта (старих господара и т. д.) На почетку овога дела рекли смо још нешто о крсним славама појединих породица са западних страна, па сматрамо да смо овим, у главном довољно расветлили насеља и порекло православног становништва у Добоју, концем 18 и током 19 века. То становништво дошло је у Добој као трговачки и занатски

сталеж, као слуге, шегрти, калфе и помоћници тешањски и добојски трг. кућа, доцније самостални своји господари и трговци у Добоју.

Добој - мучилиште и костурница - 1914 - 1918. године

Тешки период преживео је Добој у годинама 1914 - 1918. Тај период напунио је добојска гробља, данашње градско и старо војничко у Липцу, костима 5000 Срба мученика, таоца интернираца из Србије, Црне Горе, Херцеговине и Босне. Аустријанци су у Добоју имали логор и затвор у дрвеним баракама за таоце и интернирце. Ту су их на хиљаде мучили глађу, зимом, голотињом и заразним болестима и у масама мртве и живе, само обамрле, у ватруштини, вукли на гробља и закопавали. Људе, жене, децу. У овој другој Сурдулици нашој, потребно је било српски народ уништити и жива закопати. Но тај народ ипак оста, и врло јак поста а непријатеља неста. Неста му и имена и земље на географској карти. Тако пролази слава овог света, а до Васкрсења се долази само преко Голготе. Људска рука требала је да уништи оно, што Божија чува. Много би места у овој књизи требало да се опише овај тешки период. Много би се о томе имало писати, много података и статистика из разних архива покупити, средити, целу књигу о томе написати. То овде не можемо јер простор не допушта, јер циљ ове књиге није да тај период описује и јер ће се, можда наћи неко, ко ће се латити тога посла, ко ће имати времена да тај огроман материјал среди систематски хронички и критички. Ми ћемо се овде дотаћи само неких момената из почетка тог мучног периода. Подавно су нам дошла до руке из бивше среске испоставе у Добоју два документа, која се односе на погибију двојице таоца, а имаду опет везу са Добојем и ако се догађаји баш не односе строго на Добој. Документа су од 6 и 7 аугуста 1914. Преписао сам их у летопис моје, буковичке парохије. Односе се на погибију таоца Ђорђа Петровића, свештеник из Кожуха и сељака Теодора Ријића, из Клакара код Брода.

Први је убијен у Бишњи пред Дервентом и сахрањен на дервентском гробљу, а други у Руданци код Добоја пред жељезничком станицом, а сахрањен у Малој Буковици на гробљу код капеле. Свештеници таоци, и други таоци, пратиоци војничких

транспортних возова били су управо на смрт осуђена лица. Њих је на веома рафиниран начин требало, кратким поступком, стрељати, чим би се нешто тобоже, возу догодило. А да се то "нешто" заиста и догоди, бринули су се возовође и скретничари по станицама, свако опет по наређењу одозго. Или довољно је било само рећи да је таоц покушао да побегне и убити га, јер сведоци стражари, ту су, а мртва уста не говоре. Дакле сви су докази ту. Кривица постоји и смртна казна на лицу места изриче се и извршује. На овакав начин требали су бити убијени 6. и 7. аугуста 1914 таоци пратиоци возова Добој - Брод свештеници буковички преч. г. Љубомир Дучић, сада свештеник и прота намесник у Добоју и кожушки Ђорђе Петровић. Свештеник Дучић требало је да погине у Буковици, у Руданци, али неком срећном околношћу и случајем неким, он није био у ономе возу, испод кога је руданачки скретничар окренуо скретницу и воз преполовио. У томе возу био је таоц пратилац један сељак, Теодор Ријић из Клакара код Винске (Брод). Наравно чим се ово догодило у Руданци, он је одмах изведен из воза и по наговору возовође и скретничара, стрељан. Истога дана у ноћи, погинуо је свештеник Петровић код Дервенте, јер је "покушао да побегне"! Ево тих докумената о погибији ове двојице:

1914, коловоз 7.
Котарској Испостави
у
Босанском Броду.

Јучер дне 6 ов. месеца п. п. почињен бје нападај на војнички транспортни влак бр. 764 тиме да је непознати неки човек пуцао на влак. Заповедник тога влака, један господин сатник дао је таоца Теодора Ријића из Клакара, устрелити. Данас у ноћи, у 1 сат и 16 часака хтеде један таоц добојској стражи да побегне, па га је иста устрелила. Име таоца је напознато. . . . .

У Бос. Броду, дне 7 коловоза 1914.
ЕДУАРД ДЕМЛ,
заповедник колодворске страже

Котарска испостава Бос. Брод
Бр. 525, през. од 7/8 1914

Kotarska Ispostava Doboj
No 418 pres.
Bezirksamt Gračanica

Der geistl. Gjorđo Petrović aus Kožuhe bez. Gračanica wurde bei Fluchtversuch von der Belgleitspatrolle in dolnja Bišnja erschossen. Augehorige verstandigen.

Nepoznati jest Đorđo Petrović ______________________

Dana 17 novembra 1929 godine podignut je taocu Rijiću u Maloj Bukovici dostojan spomenik, njemu i svima našim seljacima, koji živote svoje položiše za zavetnu misao Oslobođenja i Ujedinjenja.

Od dobojskih taoca spominjemo Vasu Ivanovića, trgovca, a uvažena starina gosp. Đorđo Dakić, koji je 1916 g. od Austrije na smrt osuđen, neka svojim rečima završi ovu knjižicu.

"Đorđo Dakić rodio se u Tešnju januara 1864. god. gdje je svršio osnovnu školu kod učitelja steve Petranovića, čuvenog i vatrenog borca za srpsku stvar i revolucionara, rodom iz Drniša u Dalmaciji. Otac Đorđin, Simo bio je trgovac u Tešnju, ali je kao još neki tešanjski trgovci, imao radnju - filijalu i u Doboju i odlazio je u Doboj samo petkom kao pazarnim danom i otvarao radnju do 1875 god. kada je, ne mogavši dalje snositi zulume nekih tešanjskih Turaka, preselio u Doboj u namjeri, da se pomalo posve neprimjetno, primiče Savi, granici Austro-Ugarske i tu u Bos. Brodu prebaci u Slav. Brod. U Doboju je Simo kupio jednu malu drvenu kuću, od Huseina Haskića, sa nešto zemljišta oko kuće za 1.400 groša. Ova kupnja kuće, koja je prešla iz ruke Turčina u ruke Kršćanina, nije bila poćudna nekim dobojskim Turcima, i oni su potajno bili zaključili, da je povrate. Ali i u Doboju je bilo dobrih i čestitih Turaka, te su jednoga dana došli Simi u dućan Bego i Mehaga Hađimujagići i rekli:

"Simo, mi znademo, zašto si ti preselio iz Tešnja i znademo tvoju dalju namjeru. Mi ti savjetujemo, da se ne mičeš dalje iz Doboja, a mi jamčimo za život tvoj i tvoje čeljadi. Saznali smo, d su neki naši ljudi (Turci) protivni što si kupio tu kuću i hoće da je povrate. Mi ti savjetujemo, da odmah govoriš sa bivšim vlasnikom kuće, a i mi ćemo mu govoriti, da dadne izjavu, da kuću nije prodao tebi nego tvojim čeljadima (ženi) a na čeljad mi nećemo dozvolit da se udara".

Tako je i bilo. Uz Hađimujagiće pridružili su se još ugledni i čestiti Turci braća Hadži Mehaga i Osmanbeg Kapetanovići. Ove dve ugledne turske porodice bili su zaista čuvari života i imetka Siminog i njegove porodice kao i ostalih ondašnjih Srba, građana dobojskih.

U godini 1875 ustaše su već uveliko napadale na turske begove i palili njihova imanja, kuće čardake, koševe i hambare po selima tako, da se Turci nisu smeli kretati po selima. Godina 1876. nastala je još burnija, i Simo Dakić i kraj jamčenja spomenutih uglednih dobojskih Turaka, ipak se pribojavao od napada kakvih neobuzdanih zlikovaca, pa je hteo da makar najsatrije dijete, sina Đorđu otpremi izvan domašaja turskih hordi. Imajući u Slav. Brodu dobrog prijatelja, izbjeglicu iz Bos. Broda, Simu Samardžića trgovca, napiše mu pismo u kome mu javlja, da mu šalje svoga sina Đorđu i moli ga, da mu on to dijete sačuva, a ovamo njima koji ostaju kod kuće, što dragi Bog dadne.

Jednoga dana 1876 god. kad je prolazio iz Tešnja za Brod Jovo sluga kod Mihaila Pjanića uglednog trgovca i građanina tešanjskog, pošlje Simo Đorđu u Slav. Brod. Ali Đorđo, što mu ondašnja klima nije dobro činila, a nešto želja za kućom i roditeljima, razbolio se je i poslije nekoliko mjeseci, upravo u vreme kada je Srbija objavila rat Turskoj, vratio se je kući u Doboj.

Đorđe se sjeća dobro na ona doba kad je bio u Brodu. Pamti, da su onda bile ustaše iz Bosne u Slav. Brodu: Petar Đukić trgovac iz Dervente, Jovo Marković. Nudo-trgovac iz Prnjavora, Vaso (Miničič) i Đorđo (Alekrum) trgovci iz Doboja i mnogi drugi i da su održavali sastajanje u donjem boju u kući Koste Stankovića, a u gornjem boju stanovao je Simo Samardžić.

Jednoga dana pred večer, priča Đorđo, došao je Simo Samardžić kao bez duše kući i odmah s vrata reče ženi Anki, koja je bila rođena Beograđanka: evo ti depeše od brata da je pozvan pod oružje i poziva i moli mene, da odmah idem u Beograd da ostanem u njegovoj radnji. Te iste večeri otputovao je Simo sa parobrodom za Beograd.

Neće biti nimalo preterano, ako se reče, da je ceo život Đorđe Dakića ispunjen sa borbom za srpsku stvar. Nije on naprazno đak Steve Petranovića, velikoga borca za naše oslobođenje. Njega zatječe okupacija Bosne i Hercegovine u Doboju kao dječaka od 14 godina. (Vidi njegov članak)

Njegov otac Simo razboljeva se od tuge što se svi napori Srbije i srba Bosanaca zajedno sa Stevom Petranovićem osujetiše i Švabo uđe u Bosnu i Hercegovinu. U jednome pismu koje je pisao Stevo Petranović iz Srbije protiv Teodora Ilića u Tešanj a koje je došlo do ruku Milovanu Tanasiću, veli ovako: "Pozdravi mi Simu Dakića, moju desnu ruku".

Simo Dakić, videći da mu se prikučuje kraj života, iako nije bio mnogo star, govorio je: "Ne bih želio da mi ovo dijete ostane slijepo kod očiju."

To je pomišljao na sina Đorđu. I na 17 oktobra 1879 godine sjeda na voz i odvozi Đorđu u Slav. Brod i predaje ga svome dobrome poznaniku i prijatelju Kosti a. Pahany trgovcu. Simo se je po povratku kući razbolio i legao u postelju, iz koje se nije više digao.

Pahany je obećao Simi da će paziti njegovo dijete kao i svoju djecu, da će ga slati i u građansku školu i t. d. i potpuno je ispunio dato obećanje Simi Dakiću.

Đorđo Dakić sjeća se sa punim pietetom na ova dva svoja dobrotvora: Stevu Petranovića učitelja i Kostu Pahany-a trgovca i ne bi želio da promjeni svijetom, a da se prvo ne pokloni i ne pripali voštanice na njihovim grobovima i to, prvome u Šabcu, a drugome u Slav. Brodu.

Jest, život Đorđe Dakića bio je buran i o tome bi se imalo šta pisati, što naravski ne spada u ovu knjigu.

Literatura

Dr. Č. Truhelka: "Naši gradovi", Sarajevo 1904.

"Шематизам прав. срп. Митрополије бањалучко-бихаћке" за 1901 и 1911 г. Б. Лука, 1903 и 1912.

Pretev: "Okupacija" Sarajevo?

Dr. M. Mancić: "Povijest okupacije Bosne i Herceg. 1878 Zagreb, 1910.

Dr. M. Prelog: "Povijest Bosne u doba osmanl. vlade. I i II Sarajevo?

Др. В. Ћоровић; "Историја Југославије" Београд 1933.

Др. Ћоровић: Босна и Херцеговина" Београд 1925.

В. Скарић: "Поријекло православног народа у сјевер. зап. Босни Гласник Зем. Музеја, Сарајево 1919.

Дедијер: "Херцеговина" (Насеља срп. земаља књ. VI.) Београд 1909.

Дедијер: "Билећске Рудине" (Насеља Срп. земаља књ II.) Београд 1903.

"Шематизам прав. Митрополије и Архид. дабро-босанске за год. 1884, 1885, 1886." Сарајево 1886.